

Michael Herslund

Bach, Svend / Jørgen Schmitt Jensen, *Større italiensk grammatik*. København: Munksgaard 1990. viii + 759 s.

Da jeg fik denne bog i hånden, slog jeg straks op på paragraf 74.3 (ved hjælp af det glimrende stikordsregister) for at blive bekræftet i min mistanke: “**Absolut brug af komparativ** er sjælden på italiensk” (s. 129). I paragraffen får man at vide, at ‘en yngre dame’ f.eks. på italiensk hedder *una donna ancora giovane*, men det er også alt. Man får altså ikke at vide, hvad ‘en større (italiensk) grammatik’ hedder. Nu ved jeg godt, at det ikke kan hedde **una grammatica (italiana) ancora grande*, men manglen på oplysninger, der kunne føre en på sporet af, hvad det mon hedder, er typisk, ikke så meget for det foreliggende arbejde, som for genren som sådan. Min mistanke blev altså bekræftet på to niveauer: dels det faktuelle, nemlig at absolut komparativ er sjældent brugt på italiensk (og hvad skal vi så med paragraffen? Det eksempel, der gives, er jo ikke engang en komparativ. Og betyder udtrykket “er sjældent brugt”, at man faktisk kan bruge absolut komparativ en gang imellem?), dels det mere principielle, nemlig at grammatikker af denne type kun giver tilnærmede regler og ret tilfældige eksempler, som kun i heldigste fald tillader brugeren at danne korrekte strukturer på det fremmedsprog, han nu søger oplysninger om. Det man får er som regel en illustration, ikke en præcis beskrivelse; eksemplificeringen er nødvendigvis ret tilfældig, systematisk dækkende kan den aldrig blive. Grammatikker af denne type, som man på engelsk kalder ‘reference grammars’, konsultationsgrammatikker, er i den henseende næsten lige så håbløse som ordbøger: man får næsten aldrig præcis den oplysning, man har brug for. For at kunne bruge en ordbog, og en konsultationsgrammatik, skal man faktisk kunne sproget temmelig godt, fordi regelformuleringen er så upræcis og impressionistisk, at det kræver en stor aktiv medvirken fra brugeren, hvis man skal producere noget på fremmedsproget. Den skelnen mellem aktive og passive ordbøger, som efterhånden er gængs i (meta)leksikografien, burde forfattere af konsultationsgrammatikker nok tænke lidt mere over. Efter min bedste overbevisning er genren, som den foreligger, nemlig en umulighed. Man kan ikke tilgodese alle hensyn, og når man alligevel prøver, bliver resultatet præget af så mange kompromisser, at det hverken kan

bruges til det ene eller det andet. Kompromisser har det nemlig med kun at tilfredsstillende dem, der indgår dem, sjældent dem, de går ud over.

Hvorfor er genren så en umulighed? Der er mindst to årsager til, at grammatikker som den foreliggende sjældent eller aldrig er vellykkede. Den første grund er, at det stof, der skal præsenteres, et sprogs grammatik, ikke kan fremstilles i nogen naturlig progression: ligegyldigt hvor man begynder, vil fremstillingen af et givet felt skulle inddrage informationer fra senere kapitler. Denne mangel på en naturlig struktur gør, at konsultationsgrammatikker traditionelt struktureres efter de gode gamle ordklasser. Det foreliggende arbejde er ikke nogen undtagelse fra denne regel. Fremstillingen af syntaksen, der er bogens hovedansvar, falder efter to kortere afsnit om **Fonetik og ortografi** (s.1-23) og **Morfologi** (s.26-94) i følgende hovedafnit: **Generelle principper** (s.96-112), **Substantiver, adjektiver og mådesadverbier** (s.113-154), **Determinativer, pronominer og proadverbier** (s.155-272), **Præpositioner** (s.273-333), **Konjunktioner** (s.334-336), **Adverbier** (s.337-339), **Specielle betegnelser for tid og sted** (s.340-356), **Nægtelser (og bekræftende udtryk)** (s.357-369), **Verbalsyntagmet internt** (s.370-399), **Tempus og aspekt** (s.400-454), **Condizionale** (s.455-459), **Konjunktiv i hovedsætninger** (s.460-466), **Imperativ** (s.467-468), **Bisætninger: Klassifikation** (s.469-495), **Brugen af modus (indikativ-konjunktiv) i bisætninger** (s.496-543), **Tempus og aspekt i bisætninger** (s.544-556), **Verbernes infinitte former** (s.557-647), **Ledstilling (primære led)** (s.648-660), **Kongruens (især mellem primære led)** (s.661-668), hvorefter et kort afsnit om **Orddannelse** (s.670-701), **Bibliografi** (s.703-708), **Register** (s.709-737) og **Indholdsfortegnelse** (s.739-759) runder bindet af. Denne manglende naturlige progression er måske ikke så alvorlig, da konsultationsgrammatikken jo netop skal bruges til at slå op i, og ikke til at læse forfra. Dette forhold gør det også vanskeligt at anmelde den. For at yde en bog som den foreliggende fuld retfærdighed skal man i virkeligheden have brugt den gennem længere tid. De kritiske bemærkninger, jeg fremsætter i det følgende, bygger nødvendigvis på en gennemlæsning af teksten, ikke på en udstrakt brug af den. Det er ved sin effektivitet som opslags- og lærebog, grammatikken skal stå sin virkelige prøve.

Den anden grund til det umulige i at skrive en tilfredsstillende konsultationsgrammatik, jeg vil nævne, er manglen på et klart formuleret teoretisk grundlag. Eftersom grammatikken henvender sig til mange forskellige brugere, bør det teoretiske fundament være så beskedent og diskret som muligt. Men da en ateoretisk grammatik i vores kulturkreds imidlertid

tid er lig med den gode gamle skolegrammatik, bliver resultatet ofte en med forskellige strukturalistiske begreber lettere moderniseret udgave af den latiske grammatiske tradition. Fordelen herved er selvfølgelig, at de fleste læsere er fortrolige med de kategorier, der opereres med. Men ulempen er, som allerede antydet, at man afskærer sig fra en præcis regelformulering. Og når det drejer sig om regelformuleringen, som må være konsultationsgrammatikkens vigtigste ærinde, så slår denne grammatik desværre alle rekorder i forbehold og modificerede udsagn blandt de grammatikker, jeg hidtil har set: ord som 'ofte', 'især', 'normalt', 'som regel' o.lign. vrimler. Alene brugen af anførelsestegn er et helt kapitel for sig: de læsere, der søger præcise oplysninger, ved ikke, hvad de skal tro på, og de læsere, der allerede har lidt forstand på grammatik, kan ikke forstå, hvorfor det skal være så vanskeligt at vove pelsen bare en gang imellem. For at tage et konkret eksempel, lad os se på grundlaget for den syntaktiske analyse. Det man først og fremmest kan kritisere forfatterne for, er ikke det analyseapparat, der fremlægges, det et såmænd godt nok, men det faktum, at de tilsyneladende ikke selv tror på det; de udnytter det i hvert fald ikke i deres regelformuleringer. To eksempler herpå: der regnes med en ledfunktion, 'middelbart objekt', præpositions-syntagmer der foruden til verber kan knyttes til substantiver (§ 50.1, s.100) og til adjektiver (§ 50.2, s.101; hvorfor adverbier ikke har denne mulighed, som i *contrariamente al previsto* i § 50.3, får henstå som en af mange uløste gåder): *E' fiera del figlio*. Men når fremstillingen når hen til adjektivsyntagmer, får vi i § 79.4 (s.136) at vide, at "Visse grupper af adjektiver (og adverbier) kan knytte præpositionssyntagmer eller kompletivsætninger til sig som (en art) objekter, fx *Sono contento della tua decisione*." Denne paragraf afslutter et hovedafsnit, der handler om *Adverbielle bestemmelser i adjektiv- og adverbiums syntagmer*. Så det der i fremstillingen af de generelle principper helt rimeligt blev klassificeret som et middelbart objekt, bliver i beskrivelsen af adjektivsyntagmet til "(en art) objekt", der er en underafdeling af adverbielle bestemmelser. I det hele taget synes fremstillingen ikke at tage sit eget syntagmebegreb alvorligt. Dette afspejles f.eks. i beskrivelsen af substantivering i forbindelse med alternationen *quel vecchio* ovf. *quello vecchio* (s.211). Alternationen beskrives enkelt ved at sige, at *vecchio* optræder som kerne i substantivsyntagme (selve definitionen på substantivering) med *quel* som determinativ, hvorimod *quello*, i det andet eksempel, den ubundne, substantiviske form, udfylder både determinativ og kerne i substantivsyntagme (eller pronomensyntagme, hvis man foretrækker det) med *vecchio* som attributivled. Forskellen afhænger altså af *quell/quello*'s og *vecchio*'s

respektive pladser i syntagmet. Og den betydningsmæssige forskel mellem absolut ((b) *Ti è più simpatico il direttore nuovo o **quel vecchio?***) og kontekstuel substantivering ((a) *ti è più simpatico il direttore nuovo o **quello vecchio?***) kan således kobles på en præcis syntaktisk forskel. Den sammenkobling, der faktisk foretages, har nærmest karakter af en undskyldning: “Det første tilfælde (a) kan betegnes *kontekstuel substantivering* (selv om der i gunden er tale om demonstrativet i substantivisk form + et attributivled)”.

Hvilket publikum henvender sådan en stor grammatisk beskrivelse af moderne italiensk sig egentlig til, og hvorfor udgiver man sådan en på dansk? Ifølge forordet henvender bogen sig til alle interesserede, der har et vist grundlag; den skal bruges som både lære- og opslagsbog. Det skandinaviske marked er velforsynet med mindre begyndergrammatikker: Arista (1960) på svensk, Ulleland (1981) på norsk og Plum (1978) på dansk; Spore (1975) må betragtes som en “større” grammatik. Når man har været igennem dem, er det så ikke bedre at gå til en italiensk italiensk grammatik? En god grund til at fremstille et sprogs grammatik på et fremmed sprog er naturligvis, at man derved naturligt ledes til kontrastive overvejelser, og det er tit en fordel. Nu er det foreliggende arbejde ikke specielt kontrastivt, men der foretages af og til sammenligninger med dansk (og andre sprog), dog ikke på nogen systematisk måde, og den af og til meget implicite fremstillingsform kan være generende. Hvad skal man f.eks. stille op med et udsagn som følgende: “På italiensk er de infinitte verbalformer ikke bøjet i person” (s. 557)? Det er selvfølgelig ikke meningen, men den uforberedte læser kan af denne slags udsagn få den idé, at dét er de nok på dansk (det er sikkert de færreste læsere, der får klokken med den portugisiske personlige infinitiv til at ringe her).

Fremstillingen bygger i overensstemmelse med en god dansk tradition på autentiske eksempler, hovedsagelig fra tekster efter 1945; disse eksempler er af og til forenklet for at fjerne forstyrrende elementer, og det kan man ikke have noget at indvende imod. Men jeg forstår ikke, hvorfor alle eksempler, også de “umanipulerede”, præsenteres helt uden kildeangivelse. Hvad er den dybere mening med det? Og når man nu har valgt denne fremgangsmåde, hvorfor skal så Vittorini-citatet på s. 175 være en undtagelse?

Når vi nu taler om eksemplerne, så har det flere gange slået mig, hvor tit eksempler og fortolkninger modsiges af operacitater, som uvilkaarligt melder sig ved de eksempler, man præsenteres for. Nogle eksempler: plu-

ralis i frutti bruges, ifølge s.120 “om frugtsorter og overført om nytte-virkning”; jeg kom straks til at nynne “Vedrete dell’odio i tristi frutti”, fra prologen til *Pagliacci*. Nyttevirkning? På side 137 får man at vide, at “Også andre adjektiver med relativt præcis værdi, f.eks. betegnelser på farver og andre sansekvaliteter, efterstilles normalt (eks. *Che mani fredde!*)”. Hvem sagde “*Che gelida manina*”, *Bohème*, 1.akt? Citatet ovenfor fortsættes ganske vist “men forekommer dog ret ofte foranstillet, specielt i litterær stil”, men pointen er også, at det valgte eksempel kommer til at trykke på den knap, der står Puccini på. Bevægelsesverber siges s.148 at favorisere adverbial funktion og form (frem for kongruensbøjet frit prædikat) og der citeres s.149: *Vorrei andare lontano* (sagt af kvinde). Og så kan man jo ikke lade være med at synge med: “Ebben? .. Ne andrò lontana, come va l’eco della pia campana” fra Catalani’s *La Wally*, 1.akt. Det er denne næsten ordrette overensstemmelse mellem (konstruerede?) eksempler og for så vidt tilfældige operacitater, der modsiger den regel, der opstilles, der virker uheldig og forstyrrende. Men det er selvfølgelig kun et kuriosum. Langt de fleste eksempler er naturligvis velvalgte og illustrerer det, de skal.

Når jeg har haft en del forbehold og negative ting at sige om denne grammatik, så hænger det, som det vil være fremgået, mere sammen med et grundlæggende pessimistisk syn på genren som sådan end en egentlig uenighed i de analyser og beskrivelser, der udgør bogen. Som sagt skal den stå sin prøve ved længere tids brug. Den kommer vidt omkring i det italienske sprog og dens dækningsgrad er egentlig imponerende.

Udførelsen er også helt i top. Der er forbavsende få trykfejl og de mange henvisninger er næsten altid korrekte. Jeg har kun noteret et par forkerte henvisninger: s.311 henvises der til § 226.1. NOTE; en sådan findes ikke; stikordsregistret henviser for den generelle definition af reference til § 292, som handler om Direkte adjektivisk prædikat, men ikke om reference. Det er vel også en fejl, når vi s.313 og 314 to gange får at vide, ordret gentaget, at *sposarsi* reflektivt konstrueres med *con*. Men ellers er der ikke meget at klage over, opstilling og typografi er behagelige og adækvate.

Bibliografi

- Arista, G.B. (1960): *Italiensk grammatik*. Stockholm: Bonniers.
 Plum, Marianne (1978): *Italiensk grammatik*. København: Reitzel.
 Spore, Palle (1975): *Italiensk grammatik*. Odense: Universitetsforlaget.
 Ulleland, Magnus (1981): *Italiensk grammatikk*. Oslo: Tanum-Norli.

